

הלכות תפלה סימן צד

(ה) למנחה: ג *מי שאינו יכול לכוון הרהרות, יכוון לבו לאביו שבשמים: ד *היה רוכב על החמור אין צריך לירד ולהתפלל אפלו אם יש לו מי שתופס חמורו, אלא מתפלל (יג) דרך הלכו. וכן אם היה בספינה או על גבי קרון, (יד) אם יכול לעמוד עומד, (טו) ואם לאו יושב במקומו ומתפלל. ואם היה הולך בגלגליו, מתפלל דרך הלכו אף אם אין פניו כנגד ירושלים, אפלו שלא במקום סכנה, כי אם יעמד ויתפלל יקשה בעיניו אחרו (ו) דרכו וישרד לבו ולא יוכל לכוון. והכל לפי הדרך ולפי המקום ולפי יראתו (טז) וישוב דעתו. ויש מהמירין (זי) לעמוד (י) באבות, וראוי לחש לדרבניהם אם הוא שלא במקום סכנה: ה ט"ה יהיה יושב בספינה או בעגלה, אם יכול לעמוד במקום הכריעות עומד, כדי שיחא כורע מעמד ופוסע שלש פסיעות: הגה אף-על-פי שיושב (יח) בכל התפלה, מפל מקום אם אפשר לו לעמוד יעמד כדי לקיים הכריעות והפסיעות כדרכן (כ"י בשם ס"ח). ואם אי אפשר לו, כגון שרוכב על בהמה, (יט) יחזיר (ס) הבהמה שלשה פסיעות לאחריה, ועולה לו כאלו פוסע בעצמו (הגהות אלפסי החדשים ס"פ תפלת השחר): ו (כ) חולה מתפלל אפלו שוכב על צדו, והוא שיכול לכוון דעתו (ואם אי אפשר לו להתפלל, מפל מקום (כא) והיה רב בלבו, שנאמר 'אמרו בלבבכם על משכבכם') (כ"י בשם א"ח ופסקתא): ז כמי שהיו לו אנשים מכאן ומכאן ומתנרא שמה נפסיקוהו תפלתו או נפסידו מקוהו, לשוב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו, ואף-על-פי שצריך לעשות שלשה פסיעות בסוף התפלה יושב ומתפלל וכורע: ח [יש לזהר *] (כב) שלא לסמוך עצמו (כג) לעמוד או לחברו (כד) בשעת תפלה: ט כמי שהכרח להתפלל (כה) מישב, (כו) כשיוכל צריך לחזור ולהתפלל (ט) מעמד, (כז) ואינו צריך להוסיף בה דבר:

באר היטב

העולם. וכתב בכנה"ג אפלו הארון קבוע לרוח אחרת צריך להחזיר פניו למנחה. ועין בס"ק שלפני זה: (ה) למנחה. ורש"י פרש אפכא דיעצד פניו לצפון או לדרום ועקר עמידתו למנחה, ונראה יותר נכון לעשות כן, ט"ז: וכתב ב"י דהוא הדין שיש לומר, ונראה יותר נכון לעשות כן, ט"ז: פי' שלא ילך או ירכב, אכל כשיושב על הבהמה והבהמה ג"כ עומדת שרי, תר"י מ"א: (ד) הבהמה. או יחזיר עצמו ע"ג בהמתו, מ"א: (ט) מעמד. כתב ט"ז: מעולם לא ראינו מגדולים שהתפללו בדרך מישב שהתפללו שנית כבואם לביטחם או לפלונו, ע"כ נראה דגם כאן לא יתפלל שנית אלא אם הוא

שערי תשובה

בסוג המתפלל אחזרי בהכ"נ ע"ש והביאו ברמב"ם יוסף: * שלא לסמוך כו'. וחולה שברו לו שיכול לכוון בעמידה ע"י סמיכה יקשה כן. ואם לא יתפלל מישב, כן כתב בכרכ"י בשם מהר"ם עין שם:

(ו) דרכו. אכל אם קדם הוא להשיאך ויש לו מי שיאחז חמורו, יכר למטה ויתפלל, וכ"ש כשמהלך בגלגליו, דהא בלא"ה צריך להמתין, מ"א: (י) באבות. פי' שלא ילך או ירכב, אכל כשיושב על הבהמה והבהמה ג"כ עומדת שרי, תר"י מ"א: (ד) הבהמה. או יחזיר עצמו ע"ג בהמתו, מ"א: (ט) מעמד. כתב ט"ז: מעולם לא ראינו מגדולים שהתפללו בדרך מישב שהתפללו שנית כבואם לביטחם או לפלונו, ע"כ נראה דגם כאן לא יתפלל שנית אלא אם הוא

באור הלכה

* מי שאינו יכול לכוון הרהרות וכו'. ונראה דטוב שיעדד פניו לצד אחד מעדדיו⁽⁹¹⁾ ואם-כן, אם הוא עומד נגד מנחה מפילא העדוד הוא לצפון או לדרום, ואם הוא עומד נגד צפון, אם מעדד לימנו למנחה פשיטא טוב, ואם לשמאלו שהוא מערב, על-פי-פנים לא הוסיף, וכן בדרום והפך. כל זה הוצאתי מספר שלחן-שלמה: * היה רוכב על החמור וכו', ואם לאו יושב במקומו ומתפלל. עין במשנה בריה שכתבנו: ובכל זאת יחזיר פניו לארץ-ישראל אם אפשר לו. הוצאתי דברי סמקן אברהם בסעף-קטן ב שכתב ברוכב על החמור דצריך לעמד פניו לארץ-ישראל, ופשוט דהוא הדין ביושב בספינה, וכל-שכן הוא, דהא כזה מחמיר השלחן-צריך להתחלה אם יכול לעמוד לא יתפלל בישיבה. והנה ראיתי בחוספות-יוס טוב פרק ד דברכות משנה ו שכתב בהנה יושב בספינה, דלפיכא לא תאז יחזיר פניו, דאפלו לעמד אינו צריך אלא יושב ומתפלל, וכמו שכתב הטור סימן צד: ורצה לומר, דאפילו רוכב על החמור דאפסידו להתחלה צריך לירד, לכן אפלו אי אפשר לו לירד, על-פי-פנים יחזיר פניו, מה שאין כן ביושב בספינה דמתר להתחלה להתפלל בישיבה, על-פי-כן אין צריך להחזיר פניו. ודבריו נקלאים: אחר, מה יענה להרמב"ם דבקיור לה ביושב בספינה דאם יכול לעמוד צריך לעמוד, ועוד, לדבריו ברוכב על החמור, לרבי דבקיור לה אין צריך לירד אלא יושב במקומו, אין צריך גס-כן להחזיר פניו, והלא הרוחק כתב בפרוש הפסוק, והביאו בית-יוסף, ומנה בודאי נובע דברי הסג"מ אברהם בסעף-קטן ב: אלא ודאי דלא תליא חזרת פנים בישיבה, ומה דלא תני 'יחזיר פניו' לענין ספינה, אפשר דסמך ארישא, וכן פסק הגר"י בשניהם ד'יחזיר פניו. שוב התבוננתי דיש לתרץ דברי החוספות-יוס טוב, דבקיור לה דבמה

לצד מנחת-דרומית) אין צריך להדריס, דבלאו הכי כן הוא: גם אי אפשר להצפין, דנראה כהופך פניו מארץ-ישראל: ד (יג) דרך הלכו. מפני שקשה עליו עכוב הדרך ואין דעתו מיושבת עליו על-ידי הרוכב על החמור וכו', ואם יכול לעמוד וכו'. רוצה לומר, (יח) שאינו יושב⁽¹⁰⁾ אלא עומד⁽¹²⁾ על גלגליו⁽¹³⁾, אכל מפל מקום מהלך בהנמעות הספינה והקרון שהולכין כדרכן: (טו) ואם לאו יושב וכו'⁽¹⁴⁾. ובכל זאת (יט) יחזיר פניו לארץ-ישראל אם אפשר לו: (טז) וישוב דעתו. (כ) ואם קדם הוא להשיאך וממתין עליהם ויש לו מי שיאחז את בהמתו, יכר למטה ויתפלל⁽¹⁵⁾; וכל-שכן כשמהלך בגלגליו שצריך הוא לעמוד ולהתפלל, שבעמידה זו לא ישרד לבו כיון דבלאו הכי צריך הוא להתמתין על השיאך: (יז) לעמוד באבות. דבכרבת אבות' הכונה לעכובא, ובדלקמן סימן קא, ומהלך אינו יכול לכוון פלגף; וכן ברוכב על הבהמה, יעמידה עד גמר ברפת אבות', (כא) אכל אין צריך לירד משנה: ה (יח) בכל התפלה. מפני ביערות⁽¹⁶⁾; ואם-כן, הנה אמינא דגם במקום הכריעות צריך לישב, קא משמע לן⁽¹⁷⁾. (כט) והוא הדין כשמהלך בגלגליו נראה לעמוד קצת בשעת הכריעות ופסע לאחוריו שלש פסיעות: (יט) יחזיר הבהמה. או (כג) יחזיר עצמו לאחוריו⁽¹⁸⁾ על-גב בהמתו, כדרך שהנה נוהג אם היה בא להפטר

מלפני המלך: ו (כ) חולה מתפלל⁽¹⁹⁾. וזמן שאינו יכול לעמוד (כד) יושב⁽²⁰⁾ במקומו ויתפלל⁽²¹⁾; (כט) ואם יכול לעמוד במקום הכריעות כדי שיהיה כורע מעמד, יעמד שם: (כא) והיה רב בלבו. ואפשר דיוצא כזה בדיעבד, ואין צריך לחזור ולהתפלל אפלו אם הכריא בזמן תפלה, מאחר שאנוס הוא עמה. ועין פרי חדש ופרי-מגדים, ועין לעיל בסימן סב סעיף ד במשנה בריה ובאור הלכה שם⁽²²⁾. (כו) ואם אינו יכול לכוון דעתו, קורא קריאת שמע לבדה אם אפשר לו, לפי שפננת קריאת שמע אינה אלא פסוק ראשון ובקל יוכל לכוון: ח (כב) שלא לסמוך וכו'. (כו) השעם, התפלה צריכה עמידה, כדלקמן בסימן צח, ועמידה שעל-ידי סמיכה לא חשיבה עמידה. (כט) ולפי זה סמיכה קצת, דהנינו שסומך במקצת שאם ינטל אותו דבר לא יפל, שרי. ויש אומרים השעם, דצריכה להיות באימה, ולפי זה בכל גוני אסור⁽²³⁾, ובמקום הדק יש להקל פשעם הראשון. ועין לקמן בסימן קמא סעיף א ובמה שכתבנו שם⁽²⁴⁾: (כג) לעמוד. ולכן יזהר שלא לסמוך עצמו על-גבי ששענעדרי, (כט) וכן בכל מקום שצריך עמידה, כגון בשעה שרואה ספר-תורה נגדו וכל פיוצא בזה: (כד) בשעת תפלה. וחולה שברו לו שיכול לכוון בעמידה על-ידי סמיכה, (ל) יקשה כן⁽²⁵⁾, ואם לאו יתפלל מישב: ט (כה) מישב. והוא הדין (כא) במהלך בדרך: (כו) כשייכול. דהנינו שלא עבר זמנה⁽²⁶⁾: (כז) ואינו צריך וכו'. רוצה לומר, דזה לא הוי כמתפלל בתורת נזכה דקמא לן לקמן בסימן קז דצריך לחדש בה. ולידינא הכימינו האחרונים שאין צריך

שער היצוין

תרגום: 1 עמוד קריאה. (יח) מאמר-רדכי ע"ש: (יט) עין באור הלכה: (כ) מגן-אברהם וכו': (כא) תלמידי רבנו יונה: (כב) שלחן-שלמה: (כג) שליטי-הגבורים: (כד) כסף-משנה: (כה) שם: (כו) בית-יוסף: (כז) עין מגן-אברהם: (כח) מחצית-השקל: (כט) שלחן-שלמה: (ל) ברמב"ם יוסף: (לא) בית-יוסף ומגן-אברהם בסימן קי סעיף קטן ח:

הלכות תפילה סימן צד צה

ביאורים ומוספים

לשנות, אפילו שהורגל בכך שנים רבות אין להניחו להתפלל לפני העמוד.

3 וראיה לכך, הביא המגן גיבורים (ס"ק א) מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' תפילה ה"א) שמנה את 'תיקון הגוף' בכלל הדברים שהמתפלל צריך להזהר בהם, אך גם אם לא עשה כן אין זה מעכב, ושם (ה"ד) כתב ש'תיקון הגוף' היינו לכוון רגליו זו לזו, ואם כן מבואר שאינו מעכב. ועוד הוכיח (שם) כן מרוכב על גבי החמור [המבואר בשו"ע לעיל סי' צד ס"ד], שאף על פי שאינו יכול לכוון רגליו זו לזו מ"מ יצא ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק ב]

פאלו הוא מלאך⁴. ואפלו אם הוא יושב בפעולה, מקל מקום וכן רגליו⁵.

4 וגם נשים, אף שלגביהן לא שייך הטעם להידמות למלאכים [ראה סי' תרי"ט ס"ק יג ובשעה"צ שם ס"ק יט], כתב התורת חיים (סופר, ס"ק ב) שצריכות להצמיד רגליהן זו לזו, ומשום שעל כל פנים שייך אצלן הטעם השני שהביא הטור מהירושלאי שבהצמדת הרגלים נדמה לכהנים שהיו הולכים בבית המקדש עקב בצד אגודל, וגם נשים שייכות לזה על ידי התפילה שהיא במקום עבודה, שהרי זלעבדו זו תפילה.

5 וגם כשמתפלל בשכיבה, כתב המקור חיים (ס"א) שיכוון רגליו זו לזו.

[משנ"ב ס"ק ג]

ואין צריך לחזור לאחוריו כדי לילף לפניו⁶ וכו', מנהג העולם לילף לאחוריו⁷ וכו', ובמנהג קש"ר השליח צבור לפני התקפה⁸.

6 ובטעם הדבר שיש ללכת לפניו של פסיעות, כתב הדרכי משה (אות א) שהוא כנגד שלש הגשות לתפילה שבמקרא: "ויגש אברהם", "ויגש יהודה", "ויגש אליהו".

7 ואת השלש פסיעות שפוסע לאחוריו, כתב הקצו"ע (סי' יח ס"ב) שיעשה לפני שמוסיים את ברכת גאל ישראל, ולאחר שיסיים את הברכה יחזור לפניו שלש פסיעות.

8 ובטעם הדבר שהליכת שלש הפסיעות אינה נחשבת הפסק בין גאולה לתפילה, כתב התהלה לדוד (סי' קיא ס"ק א) מפני שהן צורך התפילה.

9 ובתפילות מנחה וערבית שהשי"ץ אומר קדיש קודם שמונה עשרה, כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ב סי' פט) שהגר"מ פיינשטיין בהיותו שי"ץ היה פוסע את השלש פסיעות קודם הקדיש, כיון שהקדיש הוא חלק מהשמונה עשרה.

10 ואם האדם שלאחריו כבר התחיל שמונה עשרה, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קט) שלא יכנס לתוך ארבע אמותיו של המתפלל אלא יתחיל שמונה עשרה מיד מבלי לפסוע.

11 ביאר הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל שם תשובה קיא) בכונתו, שהיינו אחרי אשרי וקודם קדיש, וכן כתב הערוך השלחן (סוף ס"ג).

[משנ"ב שם]

12 ובצרכית קשהתחיל השליח צבור קדיש⁹. וגם יסיר אף פתחו וניעו וקל דבר המקבל מן שבת¹⁰.

13 ובחזק לארץ שנהגים לומר 'ברוך ה' לעולם', כתב הרמ"א לקמן (סי' רלו ס"ב) שנהגו לעמוד בו, כיון שהי"ח פסוקים שבו נתקנו כנגד תפילת שמונה עשרה. אך המשנ"ב שם (ס"ק י ובשעה"צ שם המשך במילואים עמוד 26

[משנ"ב ס"ק ז]

ולדינא הספימו האתרוגים שאין צריך לחזור²⁷ ולהתפלל שנית²⁸ וכו', שאין קדיא להתפלל היום נדבקה²⁹.

27 כשיש שני מועמדים לש"ץ - האחד תלמיד חכם הרתוק לכסא גלגלים, והאחר אינו תלמיד חכם אך עומד על רגליו, דעת הגר"ש אלישיב (חשוקי חמד ברכות ל, א ופניני תפלה עמ' פג) שיש להעדיף את העומד על רגליו, וכמו שמשמע כאן שבתפילה בישיבה חסר בעיקר התפילה [וראה בשעה"צ לעיל סי' נג ס"ק טו שפסול זה אינו מעיקר הדין]. והספר חסידים (סי' תשנו) כתב שהטעם שצריך הש"ץ לעמוד על רגליו, הוא כדי שאחרים לא ילמדו ממנו ויתפללו גם בישיבה.

28 וגם אם התפלל בישיבה ללא אונס, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ה) שאינו צריך לחזור ולהתפלל, שכן משמע ברמב"ם (פ"ה מהל' תפילה ה"א) שעמידה אינה מהדברים המעכבים בדיעבד.

29 אולם באופנים מסוימים כתב שיתפלל בנדבה, כגון במקום שנחלקו הפוסקים ונשאר בספק ולא הוכרע (ראה לקמן סי' קח ס"ק לג), וכן לענין ספק אם התפלל, כתב בבית הל' לקמן (סי' קז ס"א ד"ה אם) שיחזור להתפלל בתורת נדבה.

[משנ"ב ס"ק ט]

ואין להקניס לשם דבר שבקדשה³⁰.

30 ולהתפלל בבית התיפלה של הרפורמים או הקונסרבטיבים, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' ל) שאסור.

וכן במקום הקבוע לפריצות והוללות, כתב (שם סי' לא) שאסור להתפלל בו, כיון שהוא מקום ששנוא להקב"ה.

[משנ"ב ס"ק י]

שהרי כל תפלתנו בעירות מלאות גלגלים³¹ וכו', אל יתפלל לאותו צד אלא לצד אחר³² אף על פי שאינו מן רח³³.

31 ומי שפרסנתו בבית עכרים, כתב בשו"ת עצי חיים (אור"ח סי' א) שיכול להתפלל שם, שהכל יודעים שלפרסנתו נמצא שם, ובשו"ת זכרון יהודה (סי' סא) כתב שעל כל פנים לא יתפלל שם בקביעות, שנראה מכוונר.

32 ובטעם הדבר כתב החיי אדם (כלל כג ס"ה), שהוא מקור דברי המשנ"ב, שהוא מכיון שאסור לכרוע כנגדם [כמבואר בשו"ע לקמן סי' קיג ס"ח]. ואפילו כשמוכסה בזוכית, כתב הכף החיים (שם ס"ק כז) שאסור.

33 וחולה הרתוק למוטתו ואינו יכול להתפלל לכיוון אחר, כתב השערים מצוינים בהלכה (סי' יח ס"ק ו) בשם שו"ת חלק לוי (סי' מד), שיתפלל בעצימת עינים.

סימן צה

פיון איבריו בשעת תפילה

[משנ"ב ס"ק א]

וכן רגליו וכו'¹. ובדיעבד אפלו אם לא פנן רגליו² קלל יצא³.

1 וגם למעלה אצל אצבעות הרגלים, הביא הב"י שאין לתת רוח. 2 ומי שאינו יכול להצמיד רגליו זו לזו, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ה סי' לח אות ו) שיקרב אותן עד כמה שיכול. 3 ושי"ץ שמתפלל בלא לכוון את רגליו, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ה) שאם הוא מחמת שאינו יכול לעשות כן, יש להניחו להתפלל כך, אך אם הוא מחמת שטובר שהותר הדבר ואינו רוצה

הַלְבוּת תַּפְּלָה סִימָן צַד צַה

קכח באר הגולה

הגה ומי שקבא בדרך והוא סמוך למלון, אם יכול להסתלק (כח) מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, יסתלק שם ולא יתפלל (י) (כט) במלון של עובדי כוכבים, (ל) שלא יבלבלוהו בני הבית, אכל אם אי אפשר לו להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו, יתפלל במלון באיזה קרן (יא) וזוית (תרומת הדרשן סימן ה):

צַה כִּיּוֹן אֵיבָרְיוּ בַשְּׁעַת תַּפְּלָה, וּבו ד' סְעִיפִים:

א ברכות י"ב נבמות
ק"ה ג סימני פרק ה
מהלכות תפלה
ד פרק קמא נשכח
ה תרומת הדרשן

א (א) *יְכוֹן רַגְלָיו זֶה אֵצֶל זֶה כִּיּוֹן בְּאֵלוּ אֵינֶם אֶלָּא אֶחָד, (ב) לְהַדְמוֹת לַמְּלָאכִים דְּכַתִּיב בְּהֵן 'וְרַגְלֵיהֶם רַגְלֵי שְׂרָה', כְּלוּמַר רַגְלֵיהֶם נִרְאִים כְּרַגְלֵי אֶחָד: (ג) אִשׁ אֹמְרִים כְּשֶׁעוֹמֵד לְהַתְּפַלֵּל (ג) לֵךְ לַפְּנֵי שֵׁלֶשׁ פְּסִיעוֹת, דֶּרֶךְ קְרוֹב וְהַנְּשֵׂה לְדָבָר שְׂצָרִיף לַעֲשׂוֹת (רוחק): **ב** *כְּצָרִיף שְׂכִיף רָאִשׁוּ מַעֲט, (ד) שִׁיחֵיו עֵינָיו (ו) [א] (ה) לְמַטָּה לְאַרְצֵי, וְיַחֲשֹׁב בְּאֵלוּ עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְלִבּוֹ יִכְוֵן לְמַעְלָה לְשָׁמַיִם: ג' יִמְנִית יָדָיו עַל (ז) (ו) לְבוֹ פְּסוּתִין (פרוש, קַשְׁוִירִין), הַיְמִינִית עַל הַשְּׂמָאלִית, וְעוֹמֵד כְּעֶבֶד לַפְּנֵי רַבּוֹ (ז) בְּאִימָה בְּרָצָה (א) וּבַפְּחַד. וְלֹא יִנִּית יָדָיו עַל הַלְּצִיּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ יִתְרָא (ועי' לקמן ריש סימן צו): **ד** *טוֹב לְכוֹן רַגְלָיו (ח) גַּם בַּשָּׁעָה שְׂאוֹמֵר קִרְשָׁה עִם שְׁלִיחַ צַבּוּר:

באר היטב

בטוח שיכול לכוון להתפלל כמ"ש ס"ס ק"ו, וכפ"י הרמ"ע מפאנו ושכנ"ג ופרי"ח וכן הסכים בתשובת יד אליהו סי' א נע"ש מה שמקנה על הש"ז: (י) במלון. דאיתא בשב"ת דף קכו דלא רצה ר"י לנטן מתפללין לבית העובד כוכבים ק"ו להתפלל: (יא) וזוית, ואם א"א לו להסתלק מן הדרך, ובמלון לא ימצא קרן זוית, תפלה בדרך עדיף, ומ"מ נראה אם יכול להתפלל במלון בבקעה או בחצר או בגנה מוטב, מ"א: (ב) למטה, ואותן המגביהים ראשיהם ועיניהם למעלה מבייטים על הגג, המלאכים מלעיגים עליהם, ס"ח סי' יח. אכל קמ"י"ח ימן עיניו להלונות שבאותו כפל, עט"ז. מאן דפקח עיניו בשעת צלותה מקדים עלה מלאך המות, ט"ז סי' צא. ובשכנ"ג כתב, אני שמעתי שכל מי שאינו עוצם עיניו בשעת תפלה י"ח אינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו, ומן אז והלאה מנהיג לעצם עיניו עכ"ל: (ג) לבו, ויגיעו הרוחות על לבו ימנית על שמאלית, וזוית שלא יוציא האנגול לחוץ, האר"י ז"ל: (ג) ובפחד. ובתפלה מלשב אל יסמך לאחוריו ולא יתא משה לעדרים ולא יפשו רגליו ואל ירכיבם זע"ז, עט"ז. ואין לפקר ידיו בעת שלום כי מוריד דין על עצמו כזה כ"ו ביוע, ט"ז:

שערי תשובה

[א] למטה. עכ"ה"ט ומ"ש בשכנ"ג אני שמעתי כי, כתב מח"ב שהוא בזה נאחזקן, מאן דפקח עיניו בצלותו או דלא קאף עיניו כו'. ואם מתפלל בסדרו ועיניו

מ"א: (ב) למטה, ומ"מ נראה אם יכול להתפלל במלון בבקעה או בחצר או בגנה מוטב, מ"א: (ג) לבו, ויגיעו הרוחות על לבו ימנית על שמאלית, וזוית שלא יוציא האנגול לחוץ, האר"י ז"ל: (ג) ובפחד. ובתפלה מלשב אל יסמך לאחוריו ולא יתא משה לעדרים ולא יפשו רגליו ואל ירכיבם זע"ז, עט"ז. ואין לפקר ידיו בעת שלום כי מוריד דין על עצמו כזה כ"ו ביוע, ט"ז:

באר הלכה

שמקלינן בישיבה אין להחמיר בחזרת פנים ונתפלת ישיבה לגבי עמידה כמאן דליאת, וכדמוכח מסעיף ט, ובכל חזרת פנים לא מצינו שום דעה לעכור בזה. ומתרוקח אין ראיה, דאפשר דסבירא לה כתרננו יונה דאפלו לרבי צריך גם כן לעכב בהנהמה שחממד במקומה בעת התפלה, על-כן מחמירין גם כן בחזרת פנים, מה שאין כן בספינה שהיא הולכת. ולפי זה, לדין דפסקינן ברוכב על החמור שאין צריך להתעכב בעת התפלה, הוא הדין דאין צריך לצרוד פניו לצד ארץ ישראל, ודלא כמגן אברהם בסעיף קטן ב, וצריך עיין: * צריך שיכף וכו' עיניו למטה לארץ. עין במשנה ברורה, שכל מי שאינו עוצם עיניו כו', הוא משיירי כנסת הגדולה המוכב בכאר היטב. ועין בספר מאמר מרדכי שכתב דמדון התלמוד אין אסור בעיניו פתיחות רק שיהיו עיניו למטה כלפי ארץ, ונראה מלעיל סימן צ

משנה ברורה

לחזרתו⁽²⁷⁾ ולהתפלל שנית⁽²⁸⁾, (לג) וכן המנהג שאין עובדי דרכים שהתפללו בדרך במישוב חזרין ומתפללין שנית. ומכל מקום אם הוא רוצה, יכול להתפלל שנית בתורת נדבה, אם הוא בטוח שיכונן לבו בתפלתו, כמו שכתוב סוף סימן קז, ואין צריך לחדש בה דבר, הנה שמתפלל עמה בעמידה הוא כחדוש, בן כתב בספר מגן גבורים, ומדברי פרי מגדים משמע שאין קדאי להתפלל היום נדבה⁽²⁹⁾: (כח) מן הדרך. לילך לצדו (לג) ולהתפלל שם בעמידה: (כט) במלון של עובדי גלולים. (לד) שבראי יש בו גלולים ותועבות, ואין להכניס לשם דבר שבקדושה⁽³⁰⁾, שהרי משה רבנו עליו השלום אמר כצאתי את העיר וגו', ולא רצה להתפלל במצרים: לפי שהיה מלאך גלולים: (ל) *שלא יבלבלוהו בני הבית" (לה) צ"ל בסוף אחר תבת "קרן זוית", ורוצה לומר, (לו) שלא יחש רק למצא קרן זוית שלא יבלבלוהו, אכל לא יחש לגלולים, שהרי כל תפלתו בעירות מלאות גלולים⁽³¹⁾, ואם ככתל מן החי שם מלויים גלולים, (לו) אל יתפלל לאותו צד אלא ארץ אחרת⁽³²⁾ ארץ-על-פי שאינו מן החי⁽³³⁾, ואם אי אפשר להסתלק מן הדרך וצריך להתפלל מהלך או מישוב, וגם במלון יודע הוא שלא ימצא קרן זוית שלא יבלבלוהו, (לט) מוטב להתפלל בדרך מישוב או מהלך, כיון שאז יכול לכוון יותר. ומכל מקום אם יכול להתפלל במלון בבקעה או בחצר או בגנה, מוטב, ויצא ידי שניהם ויתפלל במעמד ובכניחה:

א (א) יְכוֹן רַגְלָיו וְכוּ'⁽¹⁾, ובריעבד (ב) אפלו אם לא כון רגליו⁽²⁾ כלל יצא⁽³⁾: (ב) לְהַדְמוֹת לַמְּלָאכִים. (ג) כִּיּוֹן שְׂמֵדָבָר עִם הַשְּׂכִינָה, צָרִיךְ לְסַלֵּק כָּל מַחֲשׁוֹת הַגּוּף מִלְּבוֹ וּלְדַמּוֹת כְּאֵלוּ הוּא מְלָאךְ⁽⁴⁾. וְאֶפְלוּ אִם הוּא יוֹשֵׁב בְּעִנְיָה, מִכָּל מְקוֹם יְכוֹן רַגְלָיו⁽⁵⁾ [פמ"ג]. עוֹד פָּתְחוּ, שְׂאֵל יִסְמֵךְ אֶז לְאַחֲרָיו וְלֹא יִתְּא מִשָּׁה לְצִדָּיו, וְאֵל יִפְשֹׁט רַגְלָיו וְאֵל יִרְכִּיבֵם זֶה עַל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁכָּל זֶה הוּא דֶּרֶךְ גְּאֻנָּה, אֶלָּא יוֹשֵׁב וְרָאִשׁוּ כַּפּוֹ [עט"ז]: (ג) לֵךְ לַפְּנֵי. וְאִין צָרִיךְ לְחֹדֵר לְאַחֲרָיו כְּדִי לִילֵךְ לַפְּנֵיו⁽⁶⁾, בֵּן כְּתֵב הָאֵלִיָּה רַבָּה, (ג) אֶכָּל מִנְהַג הַעוֹלָם לִילֵךְ לְאַחֲרָיו⁽⁷⁾, כְּתֵב בְּדְרָכֵי-מִשָּׁה: מְהִרָּל הִיָּה נוֹהֵג לְעַמֵּד בַּשְּׂחָרִית לְתַפְּלַת שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה מִתִּי שֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר "מִתְּחִיל לְאֵל עֵלְיוֹן", וּבְמִנְחָה כְּשֶׁנִּדְרַשׁ הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר לַפְּנֵי הַתְּכַבֵּה⁽⁸⁾, וּבְעִרְבִית כְּשֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר קִדְשֵׁי⁽⁹⁾. וְגַם יִסִּיר אֶז פִּיחוֹ וְנִיעֵו וְכָל דָּבָר הַמְּכַלְבֵּל מִחֻשְׁבָּתוֹ⁽¹⁰⁾ [אחרונים]: **ב** (ד) שִׁיחֵיו עֵינָיו וְכוּ'. עַן לְעִיל סִימָן צ סְעִיף-קַטָּן ח בַּמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה⁽¹¹⁾. וְהַבֵּיחַ כְּתֵב, וְקָדַם שִׁתְּחִיל לְהַתְּפַלֵּל יִסְתַּכַּל בַּחֲלוֹנוֹת כְּלִפֵּי שָׁמַיִם כְּדִי שִׁיָּה אֶלְבוּ וְנִנְעוּ: (ה) לְמַטָּה לְאַרְצֵי. וְאוֹתָן הַמְּגַבִּיָּהִים רָאִשֵׁיהֶם וְעֵינֵיהֶם לְמַעְלָה מִבְּבִיטִים עַל הַגָּג, הַמְּלָאכִים מְלַעִיגִים עֲלֵיהֶם [ס"ח ס"ח]. וְכֵתֵב הַפְּרִי-מִגְדִּים שְׂאִין לַעֲשׂוֹת תְּנוּעָה מְשֻׁנָּה, וּבְחִיד — רְשׁוּת, וְלֹא בְּצַבּוּר, וּבַפְּרָט לְהַרִים קוֹל וְכוּדְמוֹהֵם⁽¹²⁾. כְּתֵבוּ הָאֲחֲרוֹנִים, שֶׁכָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹצֵם עֵינָיו בַּשְּׁעַת תַּפְּלַת שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה אֵינוּ זוֹכֵה לְרָאוֹת פְּנֵי שְׂכִינָה בְּצֵאת נַפְשׁוֹ, (ד) אֵךְ אִם מִתְּפַלֵּל בְּסִדּוּר וְעֵינָיו פְּקוּחוֹת כְּדִי לְרָאוֹת בּוֹ⁽¹³⁾, לִית לָן בְּה. וְעַן לְעִיל בְּסִימָן צ סְעִיף-קַטָּן ו בַּמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה: **ג** (ו) לְבוֹ. בְּמִקּוֹם שְׂנוּהֵגִין לְעַמֵּד בֵּן לַפְּנֵי הַמְּלָךְ כְּשֶׁמְדַבְּרִים עִמּוֹ וְשׂוֹאֲלִים מֵאִתּוֹ צָרְכֵיהֶם, (ו) וְהַכָּל כְּמִנְהַג הַמְּקוֹם⁽¹⁴⁾. וּבְסִפְרָה עֶשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת כְּתֵב בְּשֵׁם הָאֲרָרִי, שִׁנְיָחוּ וְרוּעוֹתָם עַל לִבָּם, יִמְנִית עַל שְׂמָאלִית⁽¹⁵⁾, וּבְשֵׁם הַרְמֵ"ק, שִׂכְנֵךְ הָאֲנָגֵדֵל בְּתוֹךְ פֶּסֶת הַיָּד: (ז) בְּאִימָה. וְיֵשׁ לְהַתְּנוּעַע בַּשְּׁעַת תַּפְּלָה מִשּׁוֹם⁽¹⁶⁾ "כָּל עֲצָמָתִי תִאמְרָה⁽¹⁷⁾" ה' מִי כְמוֹךְ" [פרי"ח בשם כמה פוסקים וכן הסכים במגן אברהם]: **ד** (ח) גַּם בַּשָּׁעָה וְכוּ'.

שער הציור

(לג) מגן אברהם ופרי מגדים: (לג) תרומת הדרשן ומגן אברהם ומאמר מרדכי: (לד) תרומת הדרשן: (לה) מגן אברהם, ובהו סלק כל הרחוקים שדקדקו בדברי ומ"א: (לו) תרומת הדרשן: (לו) סו"אדם: (לז) מגן אברהם וש"א: (לב) פרי מגדים ושאר אחרונים, דלא כפי"ח: (צ) בית יוסף: (א) מגן אברהם: (ז) שעריתשובה: (ס) בית יוסף ע"ש וכן העתיק המגן אברהם: (7)

הלכות תפלה סימן צו צו

צו שיימנע פל הטרדות כדי שייכון, ובו ב' סעיפים:

א (א) *כשהוא מתפלל (ב) לא יאחז בידו (ג) תפלין (ד) ולא ספר מכתבי הקודש ולא (ו) [ג] (ז) קערה מלאה ולא ספין (ח) ומעות וכפר, (ו) מפני שלבו עליהם שלא יפלו, ויטרד ותתבטל פניתו. ולולב בזמנו (ז) מטר לאחז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו: **ב** *מטר לאחז מתזוזת תפלות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצורך תפלה עצמה לא (א) טריד, דומיא ללולב דמשום דלקיחתו מצוה לא טריד: הגה ומפל מקום אם לא היה בידו קדם שהתחיל (ח) לא יתזיר אחריו בתפלה לטלו, אלא אם כן היה במקום מיוחד שהוא מוכן, או מטר לטלו אפלו בתוך התפלה כדי (ז) (ט) להתפלל מתוכו (הרי"ו פרק מי שמתו):

א ברכות כ"ג כ"ג
ב תרי"ח ה"ד ש"ן ורמב"ן
י"ח

צו שלא יגהק ושלא יפהק בשעת התפלה, ובו ה' סעיפים:

א *לא (ב) יגהק (מוציא מגופו לפיו נפיתו מתוך שבעו, רייט"ר בלע"ז) ולא יפהק (פותח פיו להוציא רוח הפה). ואם צריך (א) לפהק מתוך אגס, יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו. (ויזהר שלא יניח ידו על (ב) סנטרו בשעת התפלה, דהוי דרך גסות הרוח) (טו הרי"ף): **ב** *אסור לו (ג) (ד) לרק. ואם (ד) אי אפשר לו שלא לרק,

א ברכות כ"ד ב שם

באר היטב

(ב) תפלין. ובדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל, ט"ז ופרי"ח דלא כב"ח. ומה שנהגים שהש"ץ מחזיק בידו הס"ח בשבת ואומר יקום פרקן וכי' נ"ל כיון שבגנתו או להתפלל על לומדי-תורה ע"כ מחזיק הס"ח בידו והוי כמו לולב בזמנו, ט"ז: (ג) קערה. דוקא הני שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, אבל שאר דברים מטר לאחז, רש"י ור"ן. והרי"ו פתח בשם י"מ דהני לאו דוקא אלא ארקה דמלתא נקט ויהיה שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה אלא לולב בלבד ע"ש. וכתב ט"ז, ומטעם זה נ"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסדור שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא תפוש אחרים בשעה שמתפלל. כי יפסיק ע"ז ולא יכון יפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון מפני זה, מטר להגביהו כשיסיים הברכה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כבתיב לעיל בסי' צג ס"ק ב דהאר"י ו"ל הנה מתפלל מתוך הספר כדי שייכון מאד. ואף בתזוזת הש"ץ תפלת י"ח יהיה הסדור פתוח לפניו להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק, שמוציא רוח מפיו כרית המאכל שאכל, ולא יפהק, פותח פיו כמי שרוצה לישון: (ז) סנטרו. הינו לחי התחתון. ומה שקצת חנינים עושין פן, אינם מתכנינים לשם יתרא רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הנזמר אסור, ל"ח מ"א: (א) לרק. אפלו בתחנינים שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך⁽²⁾, מ"א:

שערי תשובה

פקוחות לראות בספר לית לן בה, כן כתבו בשם ספר תוצאות-חיים ומטי"מ ו"ל זכן משמע לשון הוזהר, וצ"ע לקמן סי' צו ולקמן סי' צח. כתב מח"ב שיש מי שכתב כשמוכרים ה' בתוך התפלה נושאים עיניהם למעלה, ומור וקציעה כתב דלא צריך: [ג] קערה. עכ"ט. ולעיל סי' צג כתב המג"א דהאר"י ו"ל הנה מתפלל מתוך הספר כ"י, וכתב (מח"ב) ששספר הכוננות כתב דפסוקי דוקמה ויוצר אור הנה אומר מתוך הסדור אף תפלת י"ח הנה אומר בעינים סגורות, וכתב מח"ב שכל אחר ישער ומטעם זה נ"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסדור שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא תפוש אחרים בשעה שמתפלל. כי יפסיק ע"ז ולא יכון יפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון מפני זה, מטר להגביהו כשיסיים הברכה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כבתיב לעיל בסי' צג ס"ק ב דהאר"י ו"ל הנה מתפלל מתוך הספר כדי שייכון מאד. ואף בתזוזת הש"ץ תפלת י"ח יהיה הסדור פתוח לפניו להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק, שמוציא רוח מפיו כרית המאכל שאכל, ולא יפהק, פותח פיו כמי שרוצה לישון: (ז) סנטרו. הינו לחי התחתון. ומה שקצת חנינים עושין פן, אינם מתכנינים לשם יתרא רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הנזמר אסור, ל"ח מ"א: (א) לרק. אפלו בתחנינים שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך⁽²⁾, מ"א:

משנה ברורה

שפרי אומרים⁽¹⁾ "כשם שמקדישים אותו בשמי מרום⁽¹⁹⁾ וכי'":
א (א) כשהוא מתפלל. בפריימגדים פתב דהוא הדין בשעת קריאת שמעו⁽¹⁾ ופסוקי דזמרה: (ב) לא יאחז וכי'. ובדיעבד (ג) אין צריך לחזור ולהתפלל, (ג) אם לא שידע שעל-ידי-זה לא כיון ב"אבות". ומטר הש"ץ להחזיק הספר-תורה⁽²⁾ בידו בשבת כשואמר "יקום פרקן⁽³⁾", דכיון שבגנתו או להתפלל על לומדי-תורה על-כן מחזיק הספר-תורה בידו ולא לשם שמירה, והוי כמו לולב⁽⁴⁾ בזמנו⁽⁵⁾, (א) וכן מטר להחזיק בשעה שמברכים החדש⁽⁶⁾: (ג) ולא ספר וכי'. והוא הדין (ד) כל ספרים שלנו: (ד) קערה מלאה. שלבו עליה שלא ישפך ממנה; ובספין, שלא יפל לארץ ויתקע בגולו; ובמעות, שלא יתפזרו, (ה) ואף אם הם צוררין טריד שפא יאכדו, אם לא שאוחזן באפן דליכא למחש שפא יאכדו. וכתב בברכיי"וסף, דהוא הדין דאסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה: (ה) ומעות וכפר וכי'. ודוקא הני, שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, (ו) אבל שארי דברים מטר לאחז. ויש אומרים דהני לאו דוקא⁽⁷⁾, אלא ארקה דמלתא נקט, והוא הדין שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה⁽⁸⁾, וכן הסכים הט"ז: (ו) מפני שלבו וכי'. צריך עיון אם מטר לקח תפלין וספר-תורה בידו היכא דמתנבא מפני גנבים, דאפשר דהתיירו לו [פמ"ג]: (ז) מטר לאחז וכי'. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון, (ו) מטר להגביהו⁽⁹⁾ כשיסיים הברכה שהוא עומד בה, (ח) ואי לאו הכי לא יפסיק, וכל-שכן שאין לקרין באצבע וכי'צא בשעת תפלה. אם התחיל להתפלל שמונה-עשרה ונתבלבל⁽¹⁰⁾, מטר לילך⁽¹¹⁾ למקום הנדוע⁽¹²⁾ לקח משם סדורו⁽¹³⁾ [ח"א]: **ב** (ח) לא יתזיר אחריו. מפני שמתריד. וכתב ט"ז, דהוא הדין דיש לזהר למי שמתפלל מתוך הסדור, שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותו תפלה ולא יחפש אחריהם בשעה שמתפלל, כי יפסיק על-ידי-זה ולא יכון יפה; וכן כתב בברכיי"וסף שכן נוהגין רבים מאנשי מעשה כשרוצין לומר תפלה מתדשת כגון "עגנו", או כגון "ותודיענו" כשחל יום-טוב במוציא-שבת: (ט) להתפלל מתוכו. ונמצא (ט) באחרונים, שאף בתזוזת הש"ץ נכון הוא שיהיה הסדור פתוח לפניו, להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ:

באר הגולה

סעיף כג. אף לפי מה שכתבו האחרונים בשם הוזהר דצריך להצעים עיניו בשעת תפלה, נראה שהוזהר הקדוש חולק בזה על תלמודא דידן, עין שם. ובחיי-אדם כ"ל כב דין יא משמע, דעקר האסור אף לפי הוזהר הוא דוקא כשמתפלל בעיניו הפתוחות או בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מוכן אז להסתפל בדבר אחר, לכלי עצמא שרי [שהרי חיי-אדם שם כתב "מקרים עליו מלאך המות" והוא מזהר הקדוש], ולא פליגי כלל; ומפל מקום להתחלה נכון להחמיר לצעם עיניו כדי שלא יסתבל בדבר אחר:

א (א) לפהק מתוך אגס. הוא הדין (ב) דבגהוק מתוך אגס ליכא אסורא⁽¹⁾, ומה דלא נקטו, אפשר משום (ג) דבו ליכא חיובא להניח ידו, שאין פתיחת פיו רב בל-כף, וגם הוא לזמן מועט מאד, מה שאין כן בפהוק: (ב) סנטרו. הינו לחי התחתון. וחנינים העושים כן בשעת הנזמר (ג) מטר, לפי שאינם מתכנינים לגסות אלא להנעים את הקול, אבל שלא בשעת הנזמר אסור: **ב** (ג) לרק. (ד) וכל שאסור בתוך התפלה אסור אפלו בתחנינים שלאחר התפלה, (ה) דכל זמן שלא פסע הוי לה כעומד לפני המלך⁽²⁾: (ד) אי אפשר לו וכי'. כגון שיצטער בזה ויהיה טרוד בתפלתו⁽³⁾:

שער הציון

(ב) ט"ז ופרי תדש וש"א, דלא כב"ח" (ב) ט"ז, ונראה לי דבזה יחזר אף בזמנו שאם לא יאחזם יכון: (א) מחצית-השקל: (ז) הגר"א: (ח) מגן-אבורים עין שם: (ו) מגן-אברהם ומאמר-מרדכי: (ו) ספר חסידים ומגן-אברהם: (ח) פריימגדים: (ט) של"ה ובאר היטב: (ב) גמרא: (ג) כן מצדד הפריימגדים והפאמר-מרדכי: (א) מגן-אברהם: (ז) חיי-אדם: (ח) מגן-אברהם: (ט) מגן-אברהם:

מילואים

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן צד

המשך מעמוד 254

לסמוך עצמו, משום שסמיכה כשיבה, ומשמע שסמיכה מועטת שאין דינה כשיבה מותרת, וכמו שביאר לקמן (סי' תרו"ק י' ובשעה"צ שם סי' ח) לענין סמיכה בשעת ידיו, שסמיכה נקראת כשיבה רק באופן שאם ינטל הדבר שעליו נסמך יפול הסומך, ומשמע מדבריו שסמיכה מועטת מותרת. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' קד]

שְׂיִכָּל לְכֹהֵן בְּעִמְדָה עַל־יְדֵי סְמִיכָה, יַעֲשֶׂה כְּפִי²⁵.

25) והיינו אפילו סמיכה כזו שאם ינטל הדבר שנשען עליו יפול, מ"מ יש לה עדיפות על פני תפילה במיזש, וכן משמע לקמן סי' קמ"א סי' ק"ד ובשעה"צ שם סי' ק"ד, וכן בביה"ל סי' תרצ"א ד"ה אבל.

[משנ"ב סי' קו]

דִּהְיִינוּ שְׂלָא עֲבָר זְמַנָּה²⁶.

26) אמנם לעיל (סי' פט סי' מ"ב) כתב, שאם משער שעד שיגיע למחוז חפצו לא יעבור זמן תפילה, ימתין ולא יתפלל בשעת הנסיעה כשיבה, וצריך לומר שכאן מדובר שחשב שלא יוכל להתפלל בעמידה עד שיעבור זמן תפילה, ואחר כך ראה שנשאר לו זמן.

ס"ד) שהציבור צריך לעמוד בה, כתב השולחן שלמה (שם ס"ד) שיכול להישען באופן שאם ינטל הדבר שנשען עליו, הוא ישאר לעמוד ולא יפול.

24) שכתב (שם סי' ק"א-ד) לענין הקורא בתורה, שאסורה לו אפילו סמיכה מועטת, דהיינו שאם ינטל הדבר שעליו נשען לא יפול, אולם כשאינו יכול בלא זה, כגון שהוא בעל בשר, חולה או זקן, מותר לסמוך עצמו סמיכה מועטת, ואם אינו יכול לעמוד גם כך, מותר לו גם לסמוך בסמיכה גמורה, ובדיעבד בכל אופן יצא ידי חובה.

וכן לענין ישיבה בתוך ד' אמותיו של המתפלל (בשו"ע לקמן סי' קב סי' א ובמשנ"ב שם סי' ק"א), כתב שאסורה כל סמיכה, אלא שבמקום הרחק יש להקל. אמנם לענין עמידה בהלל (בשו"ע לקמן סי' תכ"ב סי' ז, ובביה"ל שם ד"ה מעומד) וכן לענין תקיעת שופר (בשו"ע לקמן סי' תקפ"ה סי' א ובמשנ"ב שם סי' ק"ב) כתב שאף שאסור לו גם לסמוך עצמו, מ"מ סמיכה מועטת, דהיינו שאם ינטל הדבר שעליו נסמך לא יפול, מותרת.

וכן לענין עמידת הכהנים בברכת כהנים (לקמן סי' קכ"ח סי' נ"א) ולענין עמידה כשספר תורה עובר (לקמן סי' קמ"ו סי' י"ז) כתב שאסור גם

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן צד צה

המשך מעמוד קכח

[משנ"ב סי' ק"ו]

וְהַלֵּל כְּמִנְהַג הַמְּקוֹס¹⁴ וכו', שְׂפִיחֵי זְרוּעוֹתָם עַל לִבָּם, וְקָמִית עַל שְׂמָאלִית¹⁵.

14) ולכן בני אדם שקשה להם להתפלל אם מניחים ידיהם זו על זו, כתב הערוך השלחן (סי' צ"א סי' ז) שיכולים לתת ידיהם על סטענדר וכדו', וכל אחד יעשה כפי שטוב לו להתפלל, וכן נהגו החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רז) להתפלל כשידיהם על הסטענדר.

15) וטעם הדבר נתבאר בדרכי משה (אות ג) שהוא כדי להגביר את מידת הרחמים על מידת הדין, ולפי טעם זה, כתב הגר"ח קניבסקי (קונטרס איש איטר [הנרפס בסוף מסכת ציצית ותפילין] אות כ) שבאיטר יד הולכים אחרי ימין ושמאל דעלמא.

[משנ"ב סי' ק"ז]

וַיֵּשׁ לְהַתְנוּעַע בְּשַׁעַת תְּפִלָּה מְשׁוּם¹⁶ כֵּל עֲצָמָי תְּאִמְרָנָה¹⁷.

16) וכן כתב הרמ"א לעיל (סי' מח). אמנם, במשנ"ב שם (סי' ה) כתב שיש חולקים ואומרים שאין להתנועע בתפילה [מלבד בפסוקי דומרה וברכות קריאת שמע ותלמוד תורה], וסיים ש"מ"מ גם המג"א שהוא בין החולקים, סובר שידעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, וצריך לעשות לפי מה שמועיל יותר לכונתו.

ולהתנועע באופן שהגוף עומד על עומדו ומנענע רק את ראשו לצדדים, כתב (שם) שאין לעשות כן, כי הוא דרך גאווה.

17) ואם יודע שזה מפריע לשכניו לתפילה, כתב בספר יוסף אומץ (סי' לה) שלא יתנועע.

ס"ז) כתב שיותר טוב שלא לעמוד בו, כדי להראות שאינו רוצה לצאת בזה ידי חובת תפילה, ועל כל פנים לא יעמוד כשפניו אל הקיר, מפני שאם יעשה כן נראה כמתפלל תפילת שמונה עשרה.

10) וכן את עיניו ואוזניו, כתב הערוך השלחן (סי' צ"ב סי' ד) שיש לנקות, וגם את שערות ראשו, אם הן מבלבלות יסדרן כתיקונן כעומד לפני המלך.

[משנ"ב סי' ק"ח]

עֵינַי לְעֵיל סִימָן צ' סְעִיף־קָטָן ח' בְּמִשְׁנֵה בְרוּךְ¹¹.

11) שהביא שהמג"א (סי' ד) הקשה שכאן כתב השו"ע שצריך להתפלל כשעיניו כלפי מטה, ואילו לעיל (סי' צ"ד) כתב שצריך שיהיו חלונות בבית הכנסת כדי שיתפלל כנגדם, ותיירץ על זה המג"א שצריך להתפלל כשעיניו כלפי מטה, אלא שאם התבטל כוונתו באמצע התפילה ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה, וכאן הביא תירוץ נוסף בשם הב"ח, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' ק"ט]

וּבְקִרְטָא לְהַרְיִים קוֹל וְכַדְמָה¹² וכו', אֶף אִם מְתַפְּלֵל בְּסִדּוּר וְעֵינָיו פְּקִיחוֹת קְדֵי לְרֵאוֹת בּוֹ¹³.

12) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' נו סי' ה), שלא ירים את קולו כדי שלא יתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא.

13) ובגודל מעלת התפילה מתוך הסידור, ראה מה שכתבנו לעיל סי' צג סי' ב.